

סמיכת בתי-מלון לאורחים אצל בית-כנסת

בידיעות שנה י', חוברת א', ע' 22 דן מר ש. ייבין בדבר הבתים שהיו סמוכים לבית-הכנסת בבית-שערים, והוכיח שבית ידוע סמוך לבית-הכנסת שם שימש בית-אורחים (הקדש). הוא משער שמקור המנהג הוא מזה שדרכם לפנים היה ללון במקדשים לדרוש את ה' ולבקש רפואת.

אמנם, היה מנהג כזה בעמים ובישראל ועודנו נוהג כיום; עיין מה שכתבתי על זה בספרי "מאמרים מספך מדרש המליצה העברית" ירושלים, תרצ"ט, ע' 60 ואילך; ועיין דברים רבה שהוציא ר' שאול ליברמן, ע' 75 ובהערותיו שם; ועיין מסעי ישראל לבנימין השני, ע' 28, ע"ד חדר נחום הנביא באלקוש; ובע' 103 הוא מדבר על ביהכ"נ של הרמב"ם [שכבר הבאתי בספרי הנ"ל שבאים שמה ללון לרפואה] ואומר: וכו' כמה חדרים אשר שם יתאכסנו האורחים.

אבל עלינו לדעת כי לא כל מקדש ולא כל בית-כנסת היה מקום אשר דבר אלהים ימצא בו ומקום תרופה לחולים. מקדשים כאלה היו יוצאים מן הכלל ולכן באו שמה ממרחקים, ולא מאלה יצא המנהג להכין בית-מלון אורחים אצל מרבית בתי-הכנסת. וכבר דבר בעניין זה הרב ד"ר שמעון פדרבוש בספרו המצויין חקרי תלמוד (ירושלים, תרצ"ח) בפרק: על אכסניה בתוך בית-הכנסת, והוכיח שם כי לפעמים היה חדר מיוחד לאורחים על יד בית-הכנסת, ובע"ז התלמוד כלל גם אותו בשם ביהכ"נ שהיה הבנין העקרי. עיי"ש.

ואין לסמוך זה למנהג של לינה בבתי-כנסיות ידועים למטרות מיוחדות. הדבר הוא פשוט, בני ישראל נזהרו מעולם במצות הכנסת-אורחים. וטבעי היה הדבר לבנות את כל הבניינים הציבוריים בחלקת השדה שהיתה שייכת לקהל. ועוד בזמנים האחרונים ביותר נבנו בעיירות פולניה ביהכ"נ, ביהמ"ז, בית-הטבילה וההקדש סמוכים זה לזה בשטח האדמה שקנתה הקהילה; ובמקומות שלא היו בהם בתי-אורחים של הקהל, לנו הבחורים והאורחים כידוע על ספסלי בית-המדרש עצמו, והרבה הלצות השייכות למנהג זה נשארו בין העם עד היום הזה.

י. ל. זלוטניק
(יוהניסבורג)

דברי ביקורת

יהושע ברנד, מלכן של מטה ושל עריסה (יבנה ג', תש"ב);

בית הבד (סיני, תש"ג); בעית המרובע

הארכיולוגי ופטרונה (סיני, תש"ד) — לחקר

הארכיאולוגיה התלמודית.

שלושה מאמרים שהמחבר נקט בהם בדרך חדשה: התבוננות בשרידים הארכיאולוגיים לאור פסקי ההלכה התלמודית. דבר בעיתו; ועצם השיטה נכונה, שהרי אין לדון על שריד ארכיאולוגי ולזהותו עם כלי מן הכלים הנזכרים במקורותינו, אלא-אם-כן אפשר ליישב את הנאמר על כלי זה, אגב השקלא והטריא התלמודית, ואת פסקי ההלכה בעניינים אלה עם הכלי הנדון. עד-כאן הכול חלק, ויש לשבח את המחבר שניסה לזווג את ההלכה והארכיאולוגיה כאחד, למען לחפש בשניהם פתרון לבעיות המעניינות אותנו.

ואולם, זיווג זה יהיה נאה ויעיל, רק אם יתן החוקר את דעתו על המציאות הארכיאולוגית הממשית, ולא ינסה לעשות את ההלכה יסוד לבנות עליו בניין דמיוני ולהתאים את הפירוש הארכיאולוגי להמצאה דמיונית זו. כלפי מה הדברים אמורים? בראש ובראשונה כלפי עניין המלבן. התקשה המחבר בדברי המשנה: מטה ומלבן, ולמד מכאן ששני אלה חלקים נפרדים הם. ולא היא,